

О. В. Єрмолаєв,
 Інститут міжнародних відносин Національного університету імені Тараса Шевченка

ДИНАМІКА ТА СТРУКТУРА СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ СИРОВИННИМИ РЕСУРСАМИ

Дана стаття досліджує структуру світової торгівлі сировинними ресурсами, висвітлює основні тенденції на ринку. Увага сфокусована на головних експортерах та імпортерах сировинних ресурсів, проаналізовані зміни у їх кількісних показниках. У статті наведені порівняння розвитку світової торгівлі товарами та сировинними ресурсами за останні роки.

This article studies the structure of world trade in natural resources, reflects the main trends on the market. The attention of the reader is drawn to the largest exporting and importing countries, and the changes in their quantitative indicators are analyzed. The article comprises the comparison of the world trade in goods and in natural resources in recent years.

Ключові слова: динаміка та структура світової торгівлі сировинними ресурсами, головні експортери, імпортери сировинних ресурсів, світова торгівля товарами.

В останні роки було зафіксоване значне зростання частки сировинних ресурсів у світовій торгівлі, здебільшого завдяки зростанню цін на товари, особливо нафту. Способи торгівлі сировинними ресурсами відрізняються один від одного в декількох аспектах. По-перше, сировинні ресурси піддаються централізованій торгівлі, оскільки вони досить гомогенні. Цей спосіб торгівлі призвів до організації міжнародних бірж сировинних ресурсів, а також стабілізації торговельних потоків. По-друге, нерівномірне розповсюдження сировинних ресурсів та інші їх специфічні характеристики призвели до створення нових способів торгівлі, таких як довгострокові міжурядові контракти та вертикальна інтеграція на різних стадіях виробничого процесу. Особливості таких угод мають вирішальний вплив на ситуацію сучасної торгівлі сировинними ресурсами та на формування цін на світовому ринку.

Актуальність даної теми полягає в тому, що світова торгівля сировинними ресурсами динамічно розвивається, і щороку займає значну частку від світової торгівлі товарами. У зв'язку з цим важливо виділити головні тенденції розвитку такої торгівлі і перелічити причини, які впливають на формування структури світового ринку.

Метою цієї статті є дослідження структури та динаміки світового ринку сировинних товарів. Досягнення зазначеної мети потребує вирішення переліку таких завдань:

- визначити важливі тенденції на світовому ринку сировинних ресурсів;
- перелічити головних експортерів та імпортерів сировинних ресурсів;
- дослідити динаміку торгівлі сировинними продуктами.

У роботі використані загальнонаукові методи дослідження: аналіз і синтез, статистичний метод, графічний метод, методи логічного й порівняльного аналізу.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Світовий експорт сировинних ресурсів у вартісному вираженні (у доларах США) збільшився більше ніж в шість разів за період з 1998 по 2008 рік, з 613 млрд дол. до 3,7 трлн дол., здебільшого завдяки підвищенню цін на ключові сировинні ресурси [1]. Підвищення цін на нафту спричинило підвищення частки паливних ресурсів у світовому експорті до 77% у 2008 році (2,9 трлн дол. США), з 57% у 1998 році (429 млрд дол.). Хоча ціни на метали також стрімко зросли за останні роки, вони не змогли зрівнятися з цінами паливних ресурсів, в результаті чого частка руд та інших мінеральних ресурсів та неметалів у торгівлі сировинними ресурсами впала до 8,2% (308 млрд дол.) та 9,6% (360 млрд дол.) відповідно. Частки цих ресурсів також знаходяться нижче, ніж в середньому за попередні періоди — 8,3% та 13,3% [1].

Вартість світового експорту рибних продуктів зросла з 53 млрд дол. у 1998 році до 98 млрд дол. у 2008 році; а продуктів лісової промисловості з 52 млрд дол. до 106 млрд дол. Незважаючи на зростання рибних продуктів та продукції лісової промисловості в ціні, їх вартісна частка у світовій торгівлі сировинними ресурсами впала з 8,6% до 2,6% та з 8,5% до 2,9% відповідно. Світова торгівля сировинними ресурсами підвищила свою частку у торгівлі товарами з 11,5% у 1998 році до 23,8% у 2008 році у вартісному вираженні [1].

У той час частка паливних ресурсів у світовій торгівлі товарами зросла з 6,5% до 18,2%. Загальний експорт товарів зріс з 5,3 трлн дол. до 15,7 трлн дол. за період з 1998 по 2008 рік. Варто відзначити, що товарна торгівля за цей період зростала темпами 12% на рік у середньому, а торгівля сировинними ресурсами — на 20% щорічно. Експорт кінцевих продуктів мав щорічний приріст лише у 10% (з 4,1 трлн дол. до 10,5 трлн дол. у 2008 році), і становив половину від темпів приросту торгівлі сировинними ресурсами. Незважаючи на стрімке зростання вартісних обсягів світової торгівлі сировинними ресурсами, торгівля кінцевими товарами все ще обіймає найбільшу частку світового експорту — 66,5% (у 2008 році) [1].

Зростання вартісного обсягу світової торгівлі нафтою є наслідком вищих цін, а не більшого споживання. Рівень видобутку нафти був досить стабільним за останні роки, що співпало зі зростанням попиту з боку таких розвинених країн, як Китай та Індія, що збільшило тиск на ціни. Постійний рівень видобутку також не може зрівнятися із нормальним темпом зростання населення світу. Варто відзначити, що співвідношення між світовим видобутком нафти та торгівлею нею не є 1:1, а, беручи до уваги нерівномірне розповсюдження цих ресурсів між країнами, розумно їх порівнювати. Частка видобутої нафти, що експортувалася в світі, була постійною довгий проміжок часу, і зросла лише 50% у 1970 році до 55% у 2000 році, і залишилася на тому ж рівні з того часу. Видобуток вугілля та газу продовжував збільшуватися за останні роки, в більшості завдяки зростанню необхідності вироблення електроенергії [3].

Використовуючи дані ГАТТ, можливо проаналізувати тенденції світової торгівлі ще з 1900 року, який показує розподіл на кінцеві товари, сировинні ресурси та інші основні продукти, із подальшим більш детальним розколом сировинних ресурсів із 1955 року (рис 1). Дані на рис. 1 показують, що кінцеві товари становлять лише 40% світової торгівлі на початку попереднього століття, 60% становлять сировинні товари, включаючи ресурси та сільськогосподарську продукцію. Але до 2000 року частка кінцевих товарів поступово збільшувалася до 75%, в основному за рахунок сільськогосподарської продукції. Частка сировинних ресурсів мала тенденцію до зниження після 1955 року, але спад був значно менш

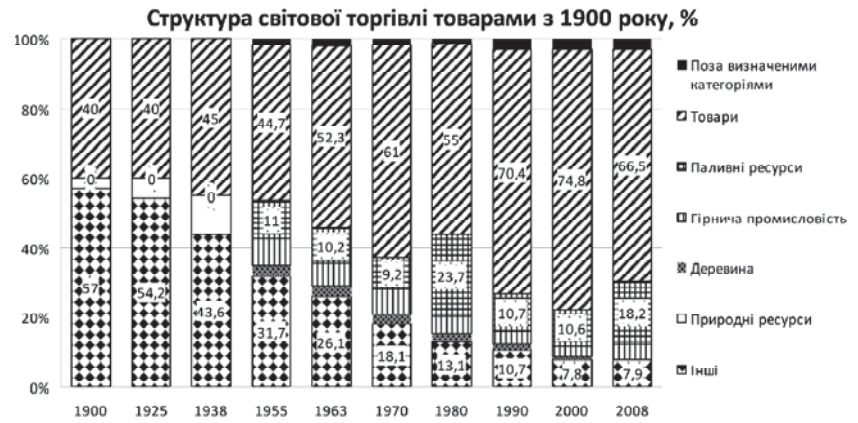

Рис. 1. Структура світової торгівлі товарами з 1900 року, % [1]

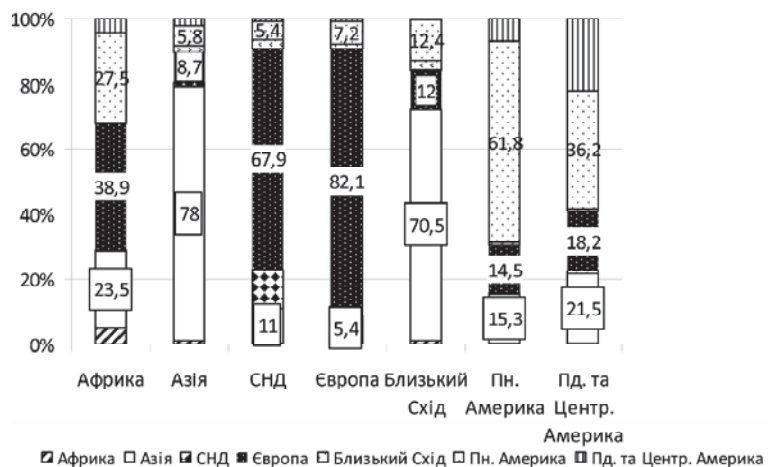

Рис. 2. Структура світового експорту сировинних ресурсів за регіонами, 2008 рік [1]

відчутним, ніж в галузі сільськогосподарських товарів.

Зменшення частки торгівлі сировинними ресурсами було нестабільним, зростання ж співпадало з нафтовими кризами 1973, 1979 та 2008 року. Незначна частка торгівлі сировинними ресурсами на початку 20 століття пояснюється низьким попитом на паливні ресурси, особливо нафту, але із розповсюдженням автомобілів її частка поступово зросла.

Завдяки нерівному розповсюдженню запасів сировинних ресурсів між країнами, структура експорту одного регіону відрізняється від структури іншого. Для деяких регіонів (наприклад, Близького Сходу, Африки, Співдружності Незалежних Держав), ресурси являють собою значну частку експорту товарів, інші (Азія, Європа і Північна Америка) мають більш різноманітний профіль експорту (рис. 2).

Південна та Центральна Америка являють собою змішаний тип, причому ресурси становлять значну, але не найбільшу частку товарного експорту. В 2008 році Близький Схід має найбільшу частку ресурсів у товарному експорті — 74% (759 млрд дол.). Загальна вартість сировинних ресурсів у експорті Африки була лише 406 млрд дол. і становила 73% обсягу торгівлі цього регіону. У СНД експорт ресурсів складав 70% товарного експорту — 490 млрд дол. Європа мала найменшу частку сировинних ресурсів у експорті — лише 14%, але за-

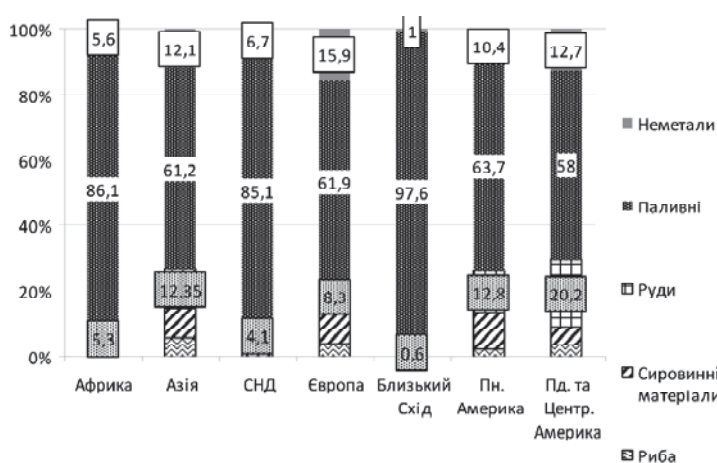

Рис. 3. Структура світового експорту сировинних ресурсів за продуктами, 2008 рік [2]

гальна вартість цієї частки була другою серед регіонів світу — 630 млрд дол. Центральна та Південна Америка експортували ресурсів на суму у 281 млрд дол. — приблизно половину від вартісного обсягу їх експорту. Загальний висновок очевидний — більш індустріалізовані регіони мають зазвичай нижчу частку сировинних ресурсів у експорті.

Регіони, що в основному екпортують сировинні ресурси, мають тенденцію перевозити ці ресурси у інші регіони, в той час як регіони, що продукують кінцеві товари, мають більшу внутрішньорегіональну торгівлю. Наприклад, 82% експорту сировинних ресурсів Європи були транспортовані в інші європейські країни. Також 78% азіяського експорту залишався в цьому регіоні, як і 62% експорту Північної Америки.

Паливні ресурси залишалися найбільшим компонентом експорту сировини у всіх регіонах у 2008 році (рис. 3).

Ресурсний експорт з Близького Сходу на 98% складався з вартості експорту паливних ресурсів. Південна та Центральна Америка мали найменшу частку паливних ресурсів у експорті сировини — 58%, внаслідок значної частки руд — 20% та нерудних корисних копалин — 12%. Частка паливних ресурсів у експорті сировини з Азії, Європи та Пн. Америки була на рівні між 61% та 64%. Пн. Америка мала найвищу частку сировини в експорті — 10,8%, аналогічний показник для Європи складав 9,9% та 8,7% для Азії.

Найбільшим експортером сировинних ресурсів (включаючи країни ЄС) є Російська Федерація. Вона експортувала сировинних ресурсів на суму 341,2 млрд дол. (9,1% світового експорту сировинних ресурсів). Частка сировини у експорті РФ зросла до 72,9% у 2008 році, у вартісному вираженні — на 34% у порівнянні із попереднім роком. За Росією розмістилися Саудівська Аравія (експорт — 282 млрд дол., 7,6% світового експорту сировини), Канада (177,7 млрд дол., 4,8%), США (142,5 млрд дол., 3,8%), Норвегія (130,6 млрд дол., 3,5%) та Австралія (114,3 млрд дол., 3,1%).

Лідером імпорту сировинних ресурсів у 2008 році були США. Вартість імпорту сировини до цієї країни дорівнювала 583,4 млрд дол., і становила 15,2% світової торгівлі сировинними ресурсами. За 2008 рік імпорт

США зріс у вартісному вимірі на 27,9% внаслідок підвищення цін на нафту. Іншими лідерами за показниками імпорту сировинних ресурсів були: Японія (350,2 млрд дол., 9,1%), КНР (330,3 млрд дол., 8,6%), Німеччина (231,5 млрд дол., 6%), Корейська Республіка (182 млрд дол., 4,2%), Франція (148,5 млрд дол., 3,9%) та Індія (135,4 млрд дол., 3,5%).

Якщо вважати ЄС єдиною країною у торгівлі, то він посідає четверте місце у світовому експорті сировинних ресурсів після РФ, Саудівської Аравії та Канади. ЄС експортував 176,6 млрд дол. сировинних ресурсів у 2008 році та імпортував 766,6 млрд дол., причому був найбільшим єдиним ринком сировинних ресурсів у світі. Імпорт ЄС складав 23% від світової торгівлі сировинними ресурсами. Приблизно 37% торгівлі ЄС відбувається всередині блоку, загальний імпорт ЄС склав 1,1 трлн дол. Найбільшими постачальниками ресурсів до країн ЄС були Росія (16%), Норвегія (8%), Лівія (4%) та США (2%).

Щодо США, то найбільшими постачальниками цієї країни були: Канада (24%), Саудівська Аравія (10%), Республіка Венесуела (9%), Мексика (8%) та ЄС (7%).

Для Японії найбільшими постачальниками сировинних ресурсів були Саудівська Аравія (14%), ОАЕ (13%), Австралія (12%), Катар (8%), Індонезія (7%).

Китай імпортував сировини на суму 331 млрд дол. Австралія (10%), Саудівська Аравія (8%), Ангола (7%), Росія (6%) та Бразилія (6%) були його найбільшими постачальниками у 2008 році [1].

ВИСНОВКИ

Сировинні ресурси є необхідними для функціонування сучасної економіки та для досягнення та підтримання високого рівня життя для всіх країн. Завдяки нерівному розповсюдженню запасів сировинних ресурсів між країнами, структура експорту одного регіону відрізняється від структури іншого. Торгівля сировинними ресурсами становила 24% світової торгівлі товарами у 2008 році. Обсяг торгівлі був досить постійним упродовж останнього десятиліття, але у вартісному вимірі зростає щорічно на 20% [1].

Зростання вартісного обсягу світової торгівлі нафтою є наслідком вищих цін, а не більшого споживання. Найбільшим експортером сировинних ресурсів (включаючи країни ЄС) є Російська Федерація. Лідером імпорту сировинних ресурсів у 2008 році були США.

Регіони, що в основному екпортують сировинні ресурси, мають тенденцію перевозити ці ресурси у інші регіони, в той час як регіони, що продукують кінцеві товари, мають більшу внутрішньорегіональну торгівлю.

Література:

1. World Trade Organization (WTO) (2010), World Trade Report 2010: Trade in Natural Resources. — Geneva: WTO.
2. UN Statistical Yearbook (1969).
3. Leamer E. (1984), Source of International Comparative Advantage: Theory and Evidence, Cambridge, MA: MIT Press.

Стаття надійшла до редакції 23.05.2011 р.